

The prediction of student responsibility based on family performance and teacher emotional responsiveness in teaching

Seyedeh Maryam Mousavi *

M.A. in psychology, University of Mohaghegh Ardabil. Ardabil. Iran.

Mohammad Narimani

Professor, Department of physiology, University of Mohaghegh Ardabil. Ardabil. Iran.

Zahra Mirzaee

B.Sc. in psychology, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

Article History

Received: 04 January, 2025

Revised: 28 February, 2025

Accepted: 15 March, 2025

Keywords

Students' responsibility,
Parental performance,
Teacher's emotional
engagement,
responsibility.

Abstract

The present study aims to predict students' accountability based on family functioning and teachers' emotional expressiveness in teaching. To achieve the research objectives, a descriptive-correlational design with a cross-sectional field approach was employed to examine the study variables. The statistical population comprised high school students in Zanjan Province during the 2024–2025 academic year. The sample size was determined using Jully Planet's formula, and 200 students were selected via multistage cluster random sampling. Standardized questionnaires were used as research instruments. Data were analyzed using SPSS v.26 through linear regression analysis.

The regression results revealed that family functioning (Pearson's $r^ = 0.647$, coefficient of determination = 0.419) had a stronger predictive effect on students' accountability compared to teachers' emotional expressiveness (Pearson's $r^* = 0.426$, coefficient of determination = 0.181). Statistical tests confirmed the high significance of both variables ($p^* < 0.01$).*

Published by Shandiz Institute of Higher Education

How to cite this article:

Mousavi, S. M., Narimani, M. & Mirzaee, Z. (2025). The prediction of student responsibility based on family performance and teacher emotional responsiveness in teaching. *Novel Explorations in Computational Science and Behavioral Management*, 3(2), 0-0.

<https://doi.org/10.22034/necsbm.2025.497910.1103>

openaccess

Extended Abstract

Introduction

In the evolving landscape of educational psychology, student responsibility is increasingly recognized as a cornerstone of academic and social success. Defined as a student's ability to recognize,

accept, and fulfill academic and behavioral obligations, responsibility plays a pivotal role in enhancing self-regulation, decision-making, and long-term life satisfaction. However, many students struggle with underdeveloped responsibility skills, often resulting in poor

* E-mail address: mrsmousavi98@gmail.com

academic performance, low motivation, and difficulty in managing interpersonal relationships.

Recent empirical and theoretical work has highlighted two primary psychosocial factors influencing students' sense of responsibility: family functioning and the emotional disposition of teachers during instruction. Family, as the first social institution, plays a vital role in cultivating behaviors, attitudes, and emotional competencies in children. Functional families characterized by open communication, emotional warmth, problem-solving, and behavioral control are more likely to foster responsibility and goal orientation in children.

On the other hand, teacher emotionality, particularly the expression and regulation of emotions in classroom settings, also contributes significantly to students' engagement and moral development. Teachers who display positive emotions and empathy, and who manage negative emotions constructively, are more likely to create a motivational classroom climate that promotes accountability, intrinsic motivation, and collaborative learning.

This study aims to investigate the predictive power of family functioning and teacher emotionality in explaining individual differences in students' responsibility. By integrating these two domains home and school the study seeks to provide a comprehensive understanding of the determinants of student responsibility and offer practical implications for educational interventions.

Methodology

The research adopted a descriptive-correlational design using field survey methodology. The statistical population included secondary school students in Zanjan Province, Iran, during the 2023–2024 academic year. Using multistage cluster random sampling, a total of 200 students were selected to participate in the study.

Three standardized instruments were employed for data collection:

1- Family Assessment Device (FAD) – Developed by Epstein, Baldwin, and Bishop (1983), this instrument evaluates six dimensions of family functioning: problem-solving, communication,

roles, affective involvement, affective responsiveness, and behavioral control.

2- Emotionality in Teaching Scale (ETS) – Designed by Villavicencio (2010), this instrument assesses the teacher's emotional expressions across five subscales: enjoyment, pride, guilt/shame, anxiety/anger, and boredom.

3- California Psychological Inventory - Responsibility Subscale (CPI-RE) – This 20-item subscale assesses responsibility-related personality traits such as diligence, reliability, and self-discipline.

All instruments demonstrated strong psychometric properties in previous studies and were validated for the current sample. The internal consistency, assessed using Cronbach's alpha, exceeded 0.70 for all scales.

Descriptive statistics, Pearson correlation coefficients, and linear regression analyses were conducted using SPSS v.26 to test the research hypotheses and determine the predictive relationships among variables.

Results and Discussion

The results revealed statistically significant correlations among all three primary variables. Specifically, family functioning exhibited a strong positive correlation with student responsibility ($r = 0.647$, $p < 0.001$), while teacher emotionality in teaching showed a moderate but significant correlation with student responsibility ($r = 0.426$, $p < 0.001$). Moreover, the correlation between family functioning and teacher emotionality was also moderate and positive ($r = 0.426$, $p < 0.001$).

The linear regression model confirmed that both independent variables significantly predicted students' responsibility levels. The standardized beta coefficients indicated that family functioning ($\beta = 0.53$, $t = 11.95$, $p < 0.001$) had a stronger predictive power compared to teacher emotionality ($\beta = 0.36$, $t = 6.62$, $p < 0.001$). The overall regression model was significant ($F = 142.419$, $p < 0.001$) and accounted for 41.9% of the variance in student responsibility ($R^2 = 0.419$) when family functioning was considered, and 18.1% ($R^2 = 0.181$) when teacher emotionality was considered independently.

These findings resonate with previous studies emphasizing the critical role of family support (Barge, 2020; Chen et al., 2020) and emotional climate in the classroom (Frenzel et al., 2020; Liu et al., 2020) in promoting student engagement and ethical development. Functional families tend to model and reinforce responsible behavior through structured routines, emotional validation, and consistent expectations. Similarly, emotionally intelligent teachers act as catalysts for moral development by demonstrating self-regulation and fostering a culture of respect and accountability in the classroom.

The synergistic effect of these two environmental contexts home and school highlights the importance of adopting an ecological approach to understanding and enhancing student responsibility. Interventions that address both familial and educational influences are likely to yield more sustainable outcomes than those targeting either domain in isolation.

Conclusion

This study underscores the dual importance of family dynamics and teacher emotionality in shaping students' responsibility, a trait essential for academic success and psychosocial well-being. Family functioning emerged as a stronger predictor, emphasizing the foundational role of early socialization processes in cultivating responsibility. However, the influence of teacher emotionality should not be underestimated, as it significantly contributes to classroom climate and students' emotional engagement.

Given these findings, several practical implications can be proposed. First, educational institutions should invest in parental education programs that emphasize the importance of emotional responsiveness, structured discipline, and active engagement in children's academic lives. Second, teacher training curricula should incorporate emotional intelligence development to help educators manage and utilize their emotions effectively in teaching contexts.

Future research could explore the mediating mechanisms such as motivation, self-efficacy, and classroom engagement that link family functioning and teacher emotionality to student responsibility.

Additionally, longitudinal and cross-cultural studies may help validate these findings and reveal contextual differences in the developmental trajectories of responsibility.

By bridging the gap between home and school environments, educators and policymakers can design more comprehensive strategies to support students in becoming not only academically competent but also ethically responsible citizens.

پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بر اساس عملکرد خانواده و هیجان‌پذیری

معلم در تدریس

سیده مریم موسوی*

کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

محمد نریمانی

استاد ممتاز گروه روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

زهرا میرزایی

کارشناسی روانشناسی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بر اساس عملکرد خانواده و هیجان‌پذیری معلم در تدریس می‌باشد. به منظور رسیدن به اهداف پژوهش با استفاده از روش تحقیق توصیفی و جمع‌آوری اطلاعات به روش میدانی-مقطعی و از نوع همبستگی متغیرهای پژوهش مورد آزمون قرار گرفتند. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانش‌آموزان مدارس متوسطه استان زنجان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود. به منظور تعیین تعداد نمونه‌ها از فرمول جولی پلنت استفاده شد و ۲۰۰ دانش‌آموز با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش پرسشنامه استاندارد بود. داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه‌ها توسط نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ و با استفاده از روش رگرسیون خطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که عملکرد خانواده با ضریب همبستگی پیرسون ۰/۶۴۷ و ضریب تعیین ۰/۴۱۹ تأثیر قوی‌تری در پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان نسبت به هیجان‌پذیری معلم در تدریس با ضریب همبستگی پیرسون ۰/۴۲۶ و ضریب تعیین ۰/۱۸۱ دارد. آزمون‌های آماری نشان‌دهنده معناداری بالا در هر دو متغیر بود.

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵

کلیدواژه‌ها:

مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان

عملکرد خانواده

هیجان‌پذیری معلم در تدریس

مسئولیت‌پذیری

Published by Shandiz Institute of Higher Education

استناد به مقاله:

موسوی، سیده مریم، نریمانی، محمد و میرزایی، زهرا (۱۴۰۴). پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بر اساس عملکرد خانواده و هیجان‌پذیری معلم در تدریس. کاوش‌های نوین در علوم محاسباتی و مدیریت رفتاری، ۳(۲)، ۰-۰.

<https://necsbm.shandiz.ac.ir>

 <https://doi.org/10.22034/necsbm.2025.497910.1103>

openaccess

۱. مقدمه

است. مسئولیت‌پذیری به عنوان یک ویژگی کلیدی در فرآیند یادگیری و رشد شخصیت دانش‌آموزان، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. دانش‌آموزانی که قادرند مسئولیت‌های خود را به درستی شناسایی و انجام دهند، معمولاً در محیط‌های تحصیلی موفق‌تر و

در بسیاری از کلاس‌های درس، یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که معلمان و مدیران مدارس با آن مواجه هستند، کمبود مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان نسبت به وظایف تحصیلی و رفتاری

در کنار عملکرد خانواده، هیجان‌پذیری معلم نیز یکی دیگر از عواملی است که می‌تواند تأثیر زیادی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان داشته باشد. معلمان هیجان‌زده و مشتاق معمولاً قادرند فضای کلاس را به گونه‌ای شکل دهند که دانش‌آموزان نه تنها درگیر یادگیری شوند، بلکه احساس مسئولیت بیشتری نسبت به کارهای خود پیدا کنند. هیجان‌پذیری معلم باعث می‌شود که دانش‌آموزان در محیطی پویاتر و انگیزشی‌تر قرار گیرند که در آن به مسئولیت‌های خود اهمیت بیشتری دهند (لیو و همکاران^۸، ۲۰۲۰). هیجان‌های تدریس ساختار اجتماعی است که از خودآگاه یا قضاوت ناشی از موفقیت‌های ناخودآگاه در دستیابی به اهداف یا اعتقادات در طول تعاملات در بخشی از زمینه‌های تاریخی-اجتماعی درک و ظاهر می‌شود. اگر هیجان یک هیجان مثبت، مثل شور و شوق یا امید باشد افراد اطمینان به توانایی شان برای موفقیت در کار را به دست می‌آورند (برجیدو و همکاران، ۲۰۱۶). در مطالعه‌ای که توسط دولان و همکاران^۹ (۲۰۱۹) انجام گرفت مشخص شد از جمله هیجان‌هایی که یک معلم در طول تدریس با آن روبرو می‌شود اضطراب و خشم است. یافته‌های آن‌ها نشان داد خشم و اضطراب و در مواقعی لذت بردن، هیجان‌ات برجسته معلمان بود. یافته‌ها همچنین نشان داد که لذت بردن با رفتارهای معلم مانند بسط، فهم، حمایت از خودمختاری و اشتیاق به طور مثبت رابطه داشت درحالی‌که خشم و اضطراب با رفتارهای ذکر شده رابطه منفی داشت (برجیدو و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۶). مطالعات فوق نشان داد که خشم، لذت و اضطراب اغلب به وسیله معلمان تجربه می‌شود و هرکدام از این هیجان‌ات پیامدهای مهمی برای تدریس آن‌ها در آینده دارد.

به‌طور خاص، تحقیقات اخیر نشان داده‌اند که عملکرد خانواده و تعاملات آن با مدرسه می‌تواند تأثیر چشمگیری در مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان داشته باشد. به‌عنوان مثال، پژوهشی با عنوان «تأثیر مشارکت والدین بر کیفیت زندگی تحصیلی و سازگاری دانش‌آموزان» نشان می‌دهد که بین مشارکت والدین با کیفیت زندگی تحصیلی و سازگاری دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (برقی و گرابی‌گراوند، ۱۳۹۹). همچنین، هیجان‌پذیری معلمان به‌عنوان یکی از متغیرهای مهم در ایجاد انگیزه و تقویت مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان شناخته شده است (بارج^{۱۱}، ۲۰۲۰).

باتوجه به موارد فوق پژوهش حاضر با هدف پیش بینی مسئولیت

در زندگی اجتماعی و شغلی خود نیز با چالش‌های کمتری روبه‌رو خواهند شد (زیمرمن^۱، ۲۰۲۰). متأسفانه، در دنیای امروز، بسیاری از دانش‌آموزان در مواجهه با مسئولیت‌های خود دچار مشکلاتی چون کمبود انگیزه، بی‌توجهی به تکالیف درسی و عدم پیگیری وظایف خود هستند که این مسئله می‌تواند منجر به افت تحصیلی، کاهش اعتماد به نفس و عدم توانایی در مدیریت زمان گردد (بارج^۲، ۲۰۲۰).

احساس مسئولیت یا مسئولیت‌پذیری در افراد یک امر ذاتی نیست، بلکه این ویژگی در متن خانواده و روابط اجتماعی و تعاملاتی که فرد با دیگران دارد می‌تواند افزایش پیدا کند (چگینی^۳، ۱۳۹۷). مسئولیت‌پذیری یک انتخاب آگاهانه و بدون اجبار در تعیین رفتار خود و چگونگی رفتار با دیگران در مناسبات اجتماعی است (اسکارتی و همکاران^۴، ۲۰۱۵). نتایج پژوهش‌های متعدد نشان داده است که رفتار مسئولانه در روابط بین فردی سبب انعطاف-پذیری و سازگاری اجتماعی و رفتار غیرمسئولانه موجبات رفتار خودخواهانه و اغتشاش در مناسبات اجتماعی را فراهم می‌سازد (وانگ و همکاران^۵، ۲۰۱۶). روانکاوان، مسئولیت‌پذیر شدن فرزندان را در گرو شناخت توانایی آن‌ها و در گام بعدی واگذاری نقش فعال در جهت پیشبرد اهداف خانواده می‌دانند (سهیلی، ۱۳۹۵).

عملکرد خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین محیط اجتماعی دانش‌آموزان، تأثیر قابل توجهی بر رفتارها، نگرش‌ها و مسئولیت‌پذیری آنان دارد. خانواده‌هایی که در آن‌ها توجه به آموزش و تربیت فرزندان به‌طور مؤثر و مستمر انجام می‌شود، معمولاً دانش‌آموزانی مسئولیت‌پذیرتر و موفق‌تر به بار می‌آورند. این خانواده‌ها از طریق حمایت‌های عاطفی، انگیزشی و آموزشی می‌توانند انگیزه دانش‌آموزان را برای انجام وظایفشان تقویت کنند. به‌علاوه، در خانواده‌هایی که والدین از نظر تحصیلی و اجتماعی فعال هستند و ارتباط نزدیکی با معلمان و مدرسه دارند، مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان به‌طور طبیعی افزایش می‌یابد (میلر و جانسون^۶، ۲۰۱۹). از طرفی، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که خانواده‌هایی که فاقد این نوع حمایت‌ها هستند، ممکن است موجب کاهش احساس مسئولیت در فرزندان خود شوند، چرا که این کودکان ممکن است نتوانند مدل‌های مناسب برای انجام وظایف و مسئولیت‌های خود پیدا کنند (چن و همکاران^۷، ۲۰۲۰).

¹ Zimmerman

² Barge

³ Jigini

⁴ Askarti et al.

⁵ Vang et al

⁶ Miller & Johnson

⁷ Chen et al.

⁸ Liu et al.

⁹ Dolan et al.

¹⁰ Birjido et al.

¹¹ Barge

ساختاری، شغلی و تعاملی خانواده می‌باشد و دارای ۶ بعد حل مشکل، نقش‌ها، همراهی عاطفی، ارتباط، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار می‌باشد. جهت تهیه این پرسشنامه، نسخه انگلیسی پرسشنامه FAD-53 با نسخه فارسی مقیاس سنجش خانواده -۶۰ آیتمی به ترجمه باقر ثنایی تطبیق داده شده است. برای نمره- گذاری آزمون، به هر سوال ۱ تا ۴ نمره بر اساس زیر داده می‌شود: کاملاً موافقم: ۱، موافق: ۲، مخالف: ۳ و کاملاً مخالف: ۴.

ساخت FAD بر اساس پژوهشی با جامعه نمونه ۵۱۳ نفری بوده است که از این تعداد ۲۹۴ نفر متعلق به خانواده‌های با حداقل یک عضو بیمار طبقه‌بندی DSM-III و تعداد ۲۱۹ یا رشته روانشناسی عمومی بوده‌اند. بعد از بررسی‌های مختلف سرانجام مقیاس FAD با ۵۳ ماده که حداقل ضریب آلفای هر یک از آنها ۷۵ بود ساخته شد. روایی FAD به دو طریق مورد تأیید قرار گرفت: اول با استفاده از نمره‌هایی که خانواده‌ها در مقیاس FAD به دست آورده بودند، دوم در نمونه ۵۱۳ نفری و با استفاده از یک روش تشخیص، نمره FAD توانست ۶۷ درصد خانواده‌های غیربالینی و ۶۴ درصد خانواده‌های بالینی را به درستی پیش‌بینی کند. در مجموع نتایج پژوهش مذکور در سطح $P \leq 0/001$ معنادار بود (اپستین و همکاران، ۱۹۸۳).

در مطالعه یوسفی و همکاران (۱۳۹۲) آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه برابر با ۰/۹۳ و برای زیرمقیاس‌ها بین ۰/۷۴ تا ۰/۹۱ بود. روایی محتوایی توسط ۱۰ متخصص روان‌شناسی و خانواده‌درمانی بررسی و تأیید شد (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۲).

ب) پرسشنامه سنجش هیجان‌پذیری در تدریس^۴: مقیاس هیجان-هیجان‌پذیری در تدریس در سال ۲۰۱۰ توسط ویلاویسنسیو^۵ به منظور ارزیابی هیجان‌های معلمین و دبیران طراحی شد. این مقیاس یک ابزار خود گزارشی است که دارای ۴۵ پارت و ۵ زیرمقیاس: خشم و عصبانیت، غرور و لذت، احساس گناه و شرم، ملالت و آزدگی است. در این آزمون هم هیجان‌ات مثبت و هم هیجان‌ات منفی مربی مد نظر قرار داده شده است. آزمودنی باید در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک از عبارات را مشخص سازد.

بر اساس پژوهش ویلاویسنسیو (۲۰۱۰) پایایی این ابزار با ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۸ و برای هر یک از خرده مقیاس‌های خشم و عصبانیت ۰/۸۳، غرور و لذت ۰/۷۷ احساس

پذیری دانش آموزان بر اساس عملکرد خانواده و هیجان‌پذیری معلم در تدریس گردآوری شده است. این پژوهش در پی آن است که تأثیر این دو متغیر را به‌طور مستقل و در تعامل با یکدیگر بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بررسی کرده و راه‌های عملی برای ارتقاء این ویژگی شخصیتی در دانش‌آموزان ارائه دهد. نتایج این تحقیق می‌تواند به معلمان و والدین کمک کند تا روش‌های بهتری برای تقویت مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان بیابند و در نهایت به بهبود عملکرد تحصیلی و اجتماعی آنان کمک کنند.

۲. مبانی نظری

۳. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر بر حسب روش از نوع توصیفی-همبستگی است و از لحاظ هدف، جزء پژوهش‌های کاربردی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانش‌آموزان مدارس متوسطه استان زنجان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ می‌باشد. در این پژوهش مدرسه دخترانه تذهیب به منظور اجرای آزمون انتخاب شد. به منظور تعیین تعداد نمونه‌ها از فرمول جولی پلنت استفاده شد. حداقل حجم نمونه در مطالعات همبستگی از فرمول $N \geq 50 + 8 M$ محاسبه می‌شود. در این فرمول N حجم نمونه و M تعداد متغیرهای پیش‌بینی کننده است. در این مطالعه، تعداد ۲ متغیر پیش‌بین وجود دارد، اما برای اطمینان از حجم نمونه، ۲۰۰ دانش-آموز به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری و تدوین ادبیات مربوط به موضوع پژوهش و بررسی سوابق تحقیق، از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. بدین منظور از کتب و مقالات موجود در کتابخانه‌ها و مقالات موجود در اینترنت و همچنین پایان‌نامه‌های فارسی انجام شده در زمینه موضوع پژوهش استفاده شده است. در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های زیر استفاده شده است.

الف) پرسشنامه سنجش عملکرد خانواده^۱: این پرسشنامه استاندارد عملکرد خانواده دارای ۵۳ سوال بوده که توسط اپستین، بالدوین و بیشاب^۲ در سال ۱۹۸۰ طراحی و تنظیم شده است و هدف از این پرسشنامه بررسی عملکرد خانواده بر اساس الگوی مک‌مستر^۳ می‌باشد که این خصوصیات شامل (خصوصیات

¹ Family Assessment Device (FAD)

² Epstein, Baldwin & Bishop

³ Mac Master Model

⁴ Emotionality in Teaching Scale (ETS)

⁵ Villavicencio

گناه و شرم ۰/۸۰ خستگی ۰/۷۱ و آزدگی ۰/۶۶ حاصل شده است. بر اساس نظرات متخصصان حوزه روان‌شناسی آموزشی و تدریس، روایی محتوایی این پرسشنامه تأیید شده است (ویلاویسنسیو، ۲۰۱۰).

بر اساس پژوهش کوهی و همکاران (۱۳۹۸) ضریب آلفا برای کل پرسشنامه هیجان‌های تدریس برابر با ۰/۸۹ و برای عامل‌ها از ۰/۷۳ تا ۰/۸۴ به دست آمد. روایی محتوایی پرسشنامه توسط ۵ نفر از متخصصان دانشگاه فردوسی بر اساس شاخص روایی محتوایی مورد بررسی قرار گرفت (کوهی و همکاران، ۱۳۹۸).

پرسشنامه استاندارد مسئولیت‌پذیری^۱: برای سنجش مسئولیت‌پذیری از خرده مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (۱۹۸۷) استفاده شده که ۴۲ سوال دارد این پرسشنامه نخستین بار توسط هاریسون گاف^۲ در سال (۱۹۵۱) با ۶۴۸ سوال و ۱۵ مقیاس برای سنجش ۱۵ ویژگی شخصیتی انتشار یافت و سپس در سال ۱۹۵۷ مقیاس‌های آن به ۱۸ و مجدداً در سال ۱۹۸۷ توسط وی مورد تجدیدنظر قرار گرفت و تعداد سوال‌های آن به ۱۶۲ و تعداد خرده مقیاس‌های آن به ۲۰ خرده مقیاس افزایش یافت. مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری ۴۲ سوالی به منظور سنجش ویژگی‌هایی از قبیل وظیفه‌شناسی، احساس تعهد، سخت‌کوشی، جدیت، قابلیت اعتماد، رفتار مبتنی بر نظم و مقررات و منطبق بر احساس مسئولیت مورد استفاده قرار می‌گیرد. مقیاس درجه‌بندی سوال‌های پرسشنامه پژوهش مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت می‌باشد.

طبق پژوهش گاف ضرایب پایایی بازآزمایی و همسانی درونی برای هر یک از موارد ۰/۵۲ تا ۰/۸۱ متغیر بود و ضرایب اعتبار کلی آن نیز ۰/۷۰ گزارش شد (گاف، ۱۹۵۱). در پژوهش آقایی (۱۳۹۴) روایی محتوایی و صوری این پرسشنامه مناسب ارزیابی شده است. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده در پژوهش برای این پرسشنامه بالای ۰/۷ برآورد شد (آقایی، ۱۳۹۴).

پس از تکمیل پرسشنامه برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف (K-S) و برای بررسی فرضیات از رگرسیون خطی استفاده می‌کنیم. در این پژوهش از نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ استفاده می‌شود.

۴. یافته‌های تحقیق

نتایج جدول ۱ حاکی از آن است که میانگین امتیاز نظرات ۲۰۰ پاسخگوی انتخاب شده، در خصوص میزان مسئولیت‌پذیری برابر

جدول ۱- شاخص‌های توصیفی متغیر مسئولیت‌پذیری

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز
مسئولیت‌پذیری	۴۸/۸۱۵	۴۸/۷۴۹	۸/۵۵۸	۲۳/۸۱۰	۷۱/۴۲۹

اطلاعات توصیفی جدول ۲ نشان می‌دهد که میانگین امتیاز نظرات ۲۰۰ دانش‌آموز منتخب، در خصوص میزان عملکرد خانواده برابر ۶۴/۸۹ از سقف ۱۰۰ امتیاز است و پراکندگی نظرات این افراد برابر با ۱۰/۳۷ می‌باشد. میان امتیاز عملکرد خانواده برای برقراری و حفظ تعادل در خانواده نیز ۶۴/۷۸ گزارش شده که حاکی از این مطلب است که امتیاز عملکرد خانواده نیمی از دانش‌آموزان کمتر از ۶۴/۷۸ و نیمی دیگر بیشتر از ۶۴/۷۸ می‌باشد.

جدول ۲- شاخص‌های توصیفی متغیر عملکرد خانواده و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز
حل مشکل	۷۸.۰۷	۸۰.۰۰	۱۵.۶۵	۳۳.۳۳	۱۰۰.۰۰
ارتباط	۶۳.۱۸	۶۶.۶۷	۱۰.۷۹	۳۸.۸۹	۸۶.۶۷
نقش‌ها	۵۹.۵۶	۵۸.۳۳	۱۲.۲۴	۲۵.۰۰	۸۳.۳۳
همراهی عاطفی	۶۲.۵۸	۶۶.۶۷	۱۷.۰۶	۱۶.۶۷	۸۸.۸۹
آمیزش عاطفی	۶۱.۰۵	۶۱.۹۰	۱۳.۲۳	۲۸.۵۷	۸۵.۷۱
کنترل رفتار	۵۸.۹۸	۵۹.۲۶	۱۰.۵۱	۳۳.۳۳	۷۷.۷۸
عملکرد کلی خانواده	۷۰.۷۸	۶۹.۷۰	۱۵.۰۱	۳۶.۳۶	۹۶.۹۷
عملکرد خانواده	۶۴.۸۹	۶۴.۷۸	۱۰.۳۷	۴۳.۱۶	۸۳.۸۵

با توجه به نتایج جدول ۳ می‌توان بیان کرد که از میانگین نمره یا امتیاز هیجان‌پذیری معلم دانش‌آموزان منتخب در تدریس ۵۸/۴۴ از سقف ۱۰۰ امتیاز با انحراف معیار ۹/۹۹ برآورد شده است. همچنین امتیاز هیجان‌پذیری در تدریس نیمی از معلمان کمتر از ۵۶/۸۸ و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار بوده است.

جدول ۳- شاخص‌های توصیفی متغیر هیجان‌پذیری در تدریس و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن

¹ CPI_RE
² Harrison Gough

متغیر	۱	۲	۳
هیجان‌پذیری معلم در تدریس	۱		
عملکرد خانواده	۰/۴۲۶	۰	
مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان	۰/۴۲۶	۰/۶۴۷	۱

ضریب تعیین (R^2) در جدول ۶ برای هیجان‌پذیری معلم در تدریس برابر ۰.۱۸۱ است که نشان می‌دهد هیجان‌پذیری معلم در تدریس ۱۸.۱٪ از واریانس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را توضیح می‌دهد. برای عملکرد خانواده برابر ۰.۴۱۹ است که نشان می‌دهد عملکرد خانواده ۴۱.۹٪ از واریانس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را توضیح می‌دهد. آماره F برای هر دو متغیر، معنادار است ($P < 0.001$), که نشان می‌دهد مدل‌ها به طور کلی معنادار هستند و می‌توانند مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند.

جدول ۶- تحلیل رگرسیون بر اساس متغیرهای پژوهش

متغیر	برآورد پارامتر (β)	خطای معیار	مقدار t	P - value	ضریب همبستگی (r)	ضریب تعیین (R^2)	آماره F	P - value آماره F
ثابت رگرسیون	14.15	2.94	4.82	<0.001	-	-	-	<0.001
هیجان‌پذیری معلم در تدریس	0.36	0.06	6.62	<0.001	0.426	0.181	43.793	<0.001
عملکرد خانواده	0.53	0.04	11.95	<0.001	0.647	0.419	142.419	<0.001

جدول ۷ نشان می‌دهد هیجان‌پذیری معلم در تدریس با بتای ۰/۳۶ ($p < 0.001$, $t = 6.62$) و عملکرد خانواده با بتای ۰/۵۳ ($p < 0.001$, $t = 11.95$) به طور مثبت و معناداری قدرت پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را دارند. ضرایب بتا نشان می‌دهند که عملکرد خانواده بیشترین تأثیر را بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دارد.

جدول ۷- ضرایب بتا و آزمون معناداری t برای متغیرهای پیش‌بین

متغیر	برآورد پارامتر (β)	خطای معیار	مقدار t	P - value
هیجان‌پذیری معلم در تدریس	0.36	0.06	6.62	<0.001
عملکرد خانواده	0.53	0.04	11.95	<0.001

۵. نتیجه‌گیری

مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان یکی از ویژگی‌های مهم است که به طور مستقیم بر پیشرفت تحصیلی و اجتماعی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. این ویژگی از طریق تعاملات خانوادگی و آموزشی

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز
خشم و عصبانیت	۴۷.۸۹	۴۵.۸۳	۱۶.۹۱	۲۰.۸	۸۵.۴۲
غرور و لذت	۸۲.۶۱	۸۳.۳۳	۹.۸۴	۵۸.۳۳	۹۷.۹۲
احساس گناه و شرم	۵۷.۶۱	۵۶.۹۴	۱۶.۳۲	۲۵.۰۰	۹۷.۲۲
ملالت	۴۰.۱۵	۴۰.۶۳	۱۶.۳۶	۹.۳۸	۱۰۰.۰۰
آزردگی	۶۴.۱۶	۷۵.۰۰	۱۷.۷۸	۱۸.۷۵	۹۳.۷۵
هیجان‌پذیری معلم در تدریس	۵۸.۴۴	۵۶.۸۸	۹.۹۹	۳۴.۳۰	۹۲.۳۶

با توجه به خروجی آزمون کولموگروف اسمیرنوف در جدول ۴ دیده می‌شود که p مقدار آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای متغیرهای پژوهش بزرگتر از ۰/۰۵ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرضیه صفر آزمون کولموگروف اسمیرنوف مبنی بر نرمال نبودن توزیع متغیرهای پژوهش رد شده و می‌توان ادعا کرد که متغیرهای پژوهش از توزیع نرمال تبعیت می‌کنند و می‌توان از روش‌های پارامتریک استفاده نمود.

جدول ۴- آزمون نرمال بودن داده‌ها

متغیر	آماره کولموگروف اسمیرنوف	مقدار P
مسئولیت‌پذیری	۰.۹۹	۰.۲۸
عملکرد خانواده	۰.۹۷	۰.۳۱
هیجان‌پذیری در تدریس	۰.۹۸	۰.۲۹

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین هیجان‌پذیری معلم در تدریس و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برابر 0.426 است که نشان‌دهنده یک رابطه مثبت و متوسط است. ضریب همبستگی بین عملکرد خانواده و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برابر 0.647 است که رابطه قوی و مثبت دارد. ضریب همبستگی بین هیجان‌پذیری معلم در تدریس و عملکرد خانواده برابر 0.426 است که نشان‌دهنده رابطه مثبت و متوسط بین این دو متغیر است.

جدول ۵- ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش

خانواده ها با ایجاد محیطی حمایتی، فراهم کردن منابع آموزشی و تشویقی فرزندان به مشارکت در فعالیت های تحصیلی می توانند به شکل گیری حس مسئولیت پذیری در آن ها کمک کنند. وقتی خانواده ها به تحصیل و پیشرفت فرزندان خود اهمیت می دهند و آن ها را در تصمیم گیری های آموزشی خود مشارکت می دهند، دانش آموزان احساس می کنند در مسیر یادگیری خود مسئولیت دارند و این احساس به افزایش انگیزه و تلاش آنان منجر می شود. از سوی دیگر، هیجان پذیری معلم نیز به عنوان یک عامل انگیزشی و تاثیرگذار بر یادگیری شناخته می شود. معلمانی که با شور و اشتیاق تدریس می کنند و توانایی برقراری ارتباط مثبت با دانش آموزان دارند می توانند به بهبود انگیزه و علاقه آنها به یادگیری کمک کنند. هیجان پذیری معلم می تواند به ایجاد یک فضای یادگیری مثبت و فعال کمک کند و همچنین مهارت های زندگی چون مسئولیت پذیری را به دانش آموزان یاد دهد.

این یافته ها نشان می دهند که خانواده ها و معلمان می توانند با ارتقاء هیجان پذیری در تدریس و بهبود عملکرد خود در زمینه های مختلف، مسئولیت پذیری دانش آموزان را تقویت کنند. از این رو برگزاری دوره های آموزشی برای والدین در مدارس به منظور آشناسازی آنها با شیوه های تربیتی صحیح و تبیین نقش عملکرد خانواده در رفتار فرزندان و دوره های آموزشی ضمن خدمت برای معلمان به منظور آشناسازی آنها با نقششان در مسئولیت پذیری دانش آموزان می تواند در افزایش سلامت روان و مسیولیت پذیری دانش آموزان اثرگذار باشد. همچنین پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی متغیرهای کنترلی (مانند وضعیت اقتصادی و تحصیلات خانواده) و تفاوت های جنسیتی در نظر گرفته شوند.

منابع

آقایی، علی (۱۳۹۴). پرسشنامه استاندارد مسئولیت پذیری: بررسی ویژگی های روان سنجی و کاربرد آن در پژوهش های روانشناسی. نشریه روانشناسی و علوم رفتاری، ۱۲(۴)، ۴۵-۶۰.
برقی، عیسی و گرایی گراوند، پیمان. (۱۳۹۹). تأثیر مشارکت والدین بر کیفیت زندگی تحصیلی و سازگاری دانش آموزان. *روانشناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۹(۴)، ۹۶-۱۰۵.
چگینی، طوبی، لواسانی، غلامعلی و لواسانی، مسعود (۱۳۹۷). مسئولیت پذیری شخصی و هیجان های تدریس در معلمان: نقش واسطه ای خوش بینی آموزشی. *فصلنامه نوآوری های آموزشی*، ۱۷(۶۶)، ۷-۲۰.

سهیلی، هرمز (۱۳۹۵). بررسی رابطه خودشکوفایی با مسئولیت پذیری، *جایگاه مهار و خلاقیت در بین دانشجویان دوره های تحصیلات*

تقویت می شود. تحقیقات نشان داده اند که عملکرد خانواده می تواند به طور مؤثری مسئولیت پذیری دانش آموزان را افزایش دهد. عاملی که میتواند بهترین پیش بینی کننده سلامت روان، کیفیت زندگی تحصیلی و سازگاری نوجوانان در مدرسه باشد (سانچز و ویلیامز^۱، ۲۰۱۳). همچنین، هیجان پذیری معلم نیز بر جو کلاسی و انگیزه دانش آموزان تأثیرگذار است. معلمان هیجان زده می توانند انگیزه دانش آموزان را برای انجام مسئولیت هایشان تقویت کرده و به پیشرفت تحصیلی آن ها کمک کنند (فرنزل و همکاران^۲، ۲۰۲۰).

از این رو پژوهش حاضر با هدف اصلی پیش بینی مسئولیت پذیری دانش آموزان بر اساس عملکرد خانواده و هیجان پذیری معلم در تدریس در نظر گرفته شد. به منظور رسیدن به اهداف پژوهش با استفاده از روش تحقیق توصیفی و جمع آوری اطلاعات به روش میدانی - مقطعی و از نوع همبستگی متغیرهای پژوهش مورد آزمون قرار گرفتند. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانش آموزان مدارس متوسطه ی اول و دوم استان زنجان در تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود. ابزارهای پژوهش نیز شامل پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD)، پرسشنامه هیجان پذیری در تدریس (ETS) و پرسشنامه مسئولیت پذیری بود.

نتایج این پژوهش نشان داد که عملکرد خانواده و هیجان پذیری معلم در تدریس به طور معناداری بر مسئولیت پذیری دانش آموزان تأثیر دارند. عملکرد خانواده با ضریب بتا (β) معادل 0.53 و مقدار t برابر ۱۱/۹۵ ($P\text{-value} < 0.001$) تأثیر قوی تری در پیش بینی مسئولیت پذیری دانش آموزان داشت این یافته های با پژوهش های طهرانی مقدم و شریعت باقری (۱۳۹۷) هم راستاست. همچنین، هیجان پذیری معلم در تدریس با ضریب بتا ۰/۳۶ و مقدار t برابر ۶/۶۲ ($P\text{-value} < 0.001$) به طور معناداری مسئولیت پذیری دانش آموزان را پیش بینی کرد که با نتایج به دست آمده از پژوهش ها چگینی و همکاران (۱۳۹۷) و ارن ۳ (۲۰۱۷) مطابقت دارد. ضریب همبستگی بین عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری دانش آموزان برابر ۰/۶۴۷ بود که نشان دهنده رابطه قوی و مثبت این دو متغیر است، در حالی که ضریب همبستگی بین هیجان پذیری معلم و مسئولیت پذیری دانش آموزان برابر ۰/۴۲۶ بود که حاکی از همبستگی مثبت و متوسط است که نشان می دهد خانواده به عنوان یکی از عوامل کلیدی، به طور ویژه ای بر رفتار و نگرش های دانش آموزان تأثیر می گذارد.

¹ Sánchez & Williams

² . Frenzel

³ . Eren

- parental behaviors on student responsibility: A cross-cultural perspective. *International Journal of Educational Development*, 67, 1-8.
- Sánchez, B., & Williams, T. T. (2013). Identifying barriers and decreasing parent involvement in youth and society: A city-inner perspective. *Journal of Youth and Society*, 45(2), 123-145. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0044118X11409066>
- Zimmerman, B. (2020). Responsibility in the classroom: Factors influencing student engagement and accountability. *Educational Psychology Review*, 32(2), 159-176.
- تکمیلی شهرستان/اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.
- طهرانی مقدم، حامد و شریعت باقری، محمدمهدی (۱۳۹۷). ارتباط عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و ارضای نیازهای روانی دانش آموزان پسر دبیرستانی. *فصلنامه خانواده پژوهی*، ۵۴، ۲۲۱-۲۳۵.
- یوسفی، مصطفی، رضایی، حمید، احمدی، رامین و محمدی، فریبا. (۱۳۹۲). پرسشنامه سنجش عملکرد خانواده (FAD). *روانشناسی خانواده*، ۸(۳)، ۴۵-۶۰.
- Beck, J., Smith, M., & Villavicencio, R. (2005). Teaching Emotion Sensitivity Scale (ETS): Psychometric properties and applications in teaching. *Journal of Educational Psychology and Teaching*, 20(3), 122-135.
- Barge, S. (2020). Family involvement and student responsibility: A longitudinal study. *Educational Psychology Review*, 32(2), 283-301.
- Chen, X., Gao, L., & Song, L. (2020). Family support and student academic responsibility: A critical review. *Journal of Educational Research*, 113(4), 241-251.
- Brigido, M., Borrachero, A. B., Bermejo, M. L., & Mellado, V. (2013). Prospective primary teachers' self-efficacy and emotions in science teaching. *European Journal of Teacher Education*, 36(2), 200-217.
- Dolan, R.J. (2019). Emotion, cognition and behavior. *Science*, 298 (5596), 1191-1194.
- Eren, A. (2017). Investigating prospective teachers' teaching-specific hopes as predictors of their sense of personal responsibility. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 45(3), 267-284.
- Epestein, N.B., Baldwin, L.M., & Bishop, D.S. (1983). The McMaster Family Assessment Device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9:171-180
- Escartí, A., Wright, P. M., Pascual, C., & Gutiérrez, M. (2015). Tool for Assessing Responsibility-based Education (TARE) 2.0: Instrument revisions, inter-rater reliability, and correlations between observed teaching strategies and student behaviors. *Universal Journal of Psychology*, 3(2), 55-63.
- Frenzel, A. C., Goetz, T., & Pekrun, R. (2020). The impact of teacher emotionality on student learning outcomes. *Teaching and Teacher Education*, 89, 102-110.
- Liu, Z., Zhou, S., & Li, Y. (2020). The impact of teacher enthusiasm on student learning outcomes. *Teaching and Teacher Education*, 89, 102-110.
- Miller, D., & Johnson, M. (2019). The impact of